

Skimun nokkur almenn atriði

Sigurður Guðmundsson

Landlæknisembættið
Directorate of Health

Heilsuefning - forvarnir

- Aðferðir til
  - eflingar heilsu
  - varna gegn skilgreindum vandamálum
- Gagnreyndar

Landlæknisembættið
Directorate of Health

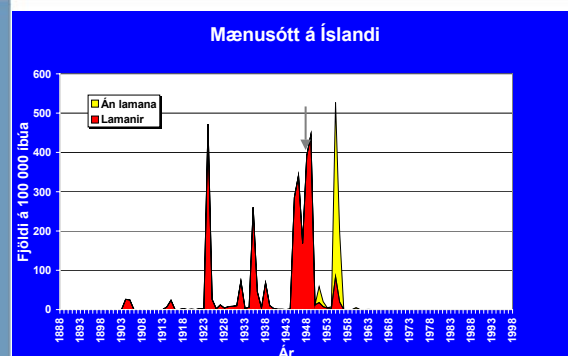
Fyrsta stigs forvarnir draga úr tíðni vandamála

- Draga úr því sem ógnar heilsu
  - Bólusetningar
  - Gerilsneyðing mjólkur
  - Vítamín D í matvæli
  - Fólat á meðgöngu
- Vernd einstaklinga og samfélags
  - Öryggisbelti – loftpúðar
  - Hjálmar
  - Vinnuvernd
- Stöðva áhættuhegðun og draga úr afleiðingum hennar
  - Smokkar
- Heilsuefning
  - Mataræði
  - Hreyfing
  - Geðrækt

Landlæknisembættið
Directorate of Health

1956 Bólusetning gegn mænusótt hafin
 1960 Síðustu mænusóttartíffellin með lömumum greind á Íslandi
 1963 Síðasta mænusóttartíffellið greint á Íslandi (erlent barn)

Landlæknisembættið
Directorate of Health

Annars stigs varnir

Leit að fyrstu merkjum sjúkleika

SKIMUN

Landlæknisembættið
Directorate of Health

Skilyrði skimprófa

- Sjd. verður að hafa veruleg áhrif á lífsgæði og lengd
- Úrræði/meðferð til reiðu
- Meðferð án merkja um sjúkdómseinkenni verður að vera virk (lækka dánartölu/fylgivandamál) og verður að bera betri árangur en meðferð beitt síðar

Landlæknisembættið
Directorate of Health

Skilyrði skimprófa (frh.)

- ➔ Tíðni eða þyngd/alvara sjd. verður að réttlæta skimun
  - ➔ Næmi (fölsk neikvæð), sértæki (fölsk jákvæð), jákvætt forspárgildi þekkt
  - ➔ Áhætta lítil eða engin
- ➔ Breytt og bætt eftir Frame & Carlson (1975)

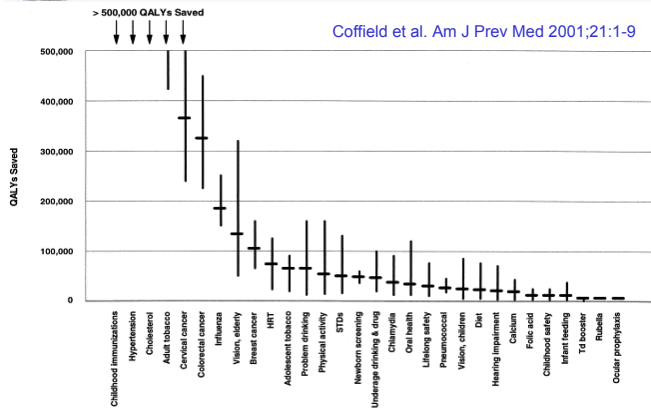
Mat á virkni (effectiveness)

Virkni =

$$\% \text{ fólks sem myndi þiggja boðna vörn} \\ \times \text{ næmi skimunar eða mats} \\ \times \text{ fylgni við meðferð í kjölfar skimunar eða} \\ \text{ ráð um breytta hegðun} \\ \times \text{ virkni varna, meðferðar eða} \\ \text{ hegðunarbreytingar}$$

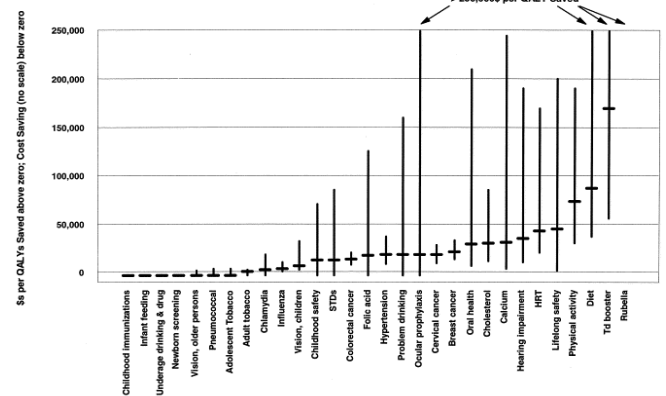
Clinically preventable burden

Proportion of disease prevented if prevention delivered to 100% of target population

Cost-effectiveness

cost of prevention / quality-adjusted life years saved

Innbyrðis mikilvægi forvarnaraðgerða

Coffield et al. Am J Prev Med 2001;21:1-9

Nr.	Aðgerð	Skor (max 10)
1	Ungbarnabólusetningar	10
2	Tóbaksvarnir	9
3	Sjónpróf $\geq$ 65 ára	9
4	Vímuvarnir hjá unglíngum	8
5	Skimun fyrir leghálskrabba	8
6	Skimun fyrir ristilkrabba	8
7	PKU og TSH hjá nýburum	8

Innbyrðis mikilvægi forvarnaraðgerða

8	Influenzabólusetningar	8
9	Háþrýstingsleit	8
10	Pneumokokkabólusetningar	7
11	Kólesterólmælingar	7
12	Skimun fyrir alkóhólisma með ráðgjöf	7
13	Skimun fyrir brjóstakrabba	6
14	Mat á fæðugjöf nýbura	6

Krókar og keldur

- Undanfaraskekkja (lead time bias)
- Tímaskekkja (length bias)

Undanfaraskekkja (lead time bias)

- Tími sem líður frá greiningu einkennalaus sjúkdóms með skimun til upphafs einkenna
- Ef náttúrulegur gangur sjúkdóms er breytilegur eða ekki vel skilgreindur, getur skimpróf greint einkennalaus sjúkdóm fyrr og því lengt tíma sem líður þar til einkennum koma fram, en ekki leitt til neinnar breytingar á endanlegri niðurstöðu, einkennum eða dánarlíkum

Tímskekkja (length bias)

- Tengsl milli einkennalaus eða dulins tíma sjúkdóms og náttúrulegs gangs einkenna
- Ef vægt form sjúkdóms er lengur einkennalaust eða dulið, og finnst því fremur með skimun en alvarlegri form, gæti skimprófið verst ranglega gagnlegt

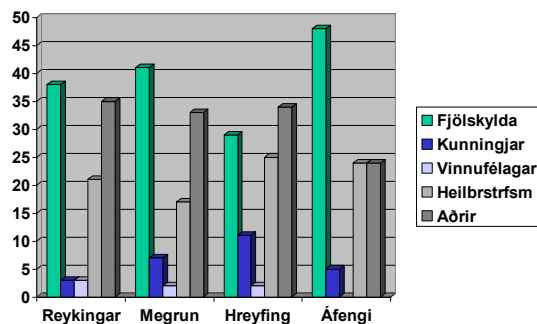

Mörk óttans (The fear factor)

- Ótti og kvíði vegna falskt jákvæðra prófa
- Ótti og kvíði meðan beðið er staðfestingarprófa
- Tvímælaust raunverulegt mál – ekki miklar rannsóknir
- Hve mikil ef nokkur áhrif óttinn að hafa þegar not skimprófs eru metin?
- Ef prófið stenst öll skilmerki Frame's & Carlson's?

Gagn samræðu í forvörnum

Hrafn V. Friðriksson.
Forvarnakönnun CINDI, 1992

Forvarnir

Umræða um forvarnir
þarf að vera gagnreynd og
snúast um þekkingu
ekki trú

Trú og þekking

- Þekkingin er ekki óvinur trúarinnar.
- En þær búa ekki saman.

→ Einar Benediktsson,
Eimreiðin, 1930

Landlæknisembættið
Directorate of Health

Hvert er okkar hlutverk í þessari umræðu?

- að halda okkur á veginum!!

